

KINDEREN VAN DE HOLOCAUST

Inhoud

Kinderen van de Holocaust. Een noodzakelijke reeks.	3
De afleveringen	
Aflevering 1: In de bek van de wolf	9
Aflevering 2: Geluk aan een zijden draad	10
Aflevering 3: Auschwitz	11
Aflevering 4: Kinderen zonder schaduw	12
Aflevering 5: Het beloofde land	13
Aflevering 6: Voorbij de stilte	14
Aflevering 7: Daders van de Holocaust	15
De getuigen	16
De makers	19
Een boekenreeks	20
Verwacht: Kinderen van de migratie	21
Contact	22

Kinderen van de Holocaust

Een noodzakelijke reeks - Vanaf dinsdag 28 april

© USHMM

Precies 75 jaar na het einde van de Tweede Wereldoorlog en de bevrijding van de concentratiekampen vertellen twaalf getuigen in *Kinderen van de Holocaust* over het leed dat hen zelf en hun familie is aangedaan tijdens de Holocaust en over de impact van de Jodenvervolging tijdens de Tweede Wereldoorlog op de rest van hun leven. Het resultaat is een beklijvende reeks waarin duidelijk wordt hoe de gruwel van de Holocaust ook bij de volgende generatie diepe wonden heeft geslagen. Net als *Kinderen van de collaboratie* (2017) en *Kinderen van het verzet* (2019) toont ook deze derde reeks hoe onze maatschappij ook vandaag nog altijd is doorgelochten van het oorlogsverleden.

Vanaf dinsdag 28 april om 21.20 u. op Canvas en meteen ook integraal op canvas.be.

Olivier Goris, netmanager Canvas:

“Met ‘Kinderen van de Holocaust’ gaat Canvas verder op de ingeslagen weg. We brengen beklijvende geschiedenis in de huiskamer over een periode die onze ouders en grootouders heeft getekend en waarvan de maatschappelijke wonden nog steeds niet zijn geheeld. In ‘Kinderen van de Holocaust’ vertellen mensen op een serene manier over de stigmatisering, uitsluiting en uiteindelijk vervolging en uitroeiing van hun familieleden tijdens de Tweede Wereldoorlog. Dat doen ze op zo’n manier dat voor iemand die het niet heeft meegemaakt, de gruwel haast onbevattelijk is. Tegelijk maakt deze reeks de kijker alert voor de mechanismen van een genocide en de lessen die we daaruit kunnen trekken voor vandaag.”

Herman Van Goethem, rector UAntwerpen en auteur van ‘1942’:

“De gevolgen van de Holocaust zullen nog lang doorwerken op onze maatschappij. Het belang van reeksen als ‘Kinderen van’ is groot: we moeten het verleden in herinnering blijven brengen om ervoor te zorgen dat we nieuwe vormen van uitsluiting en polarisering al in een vroeg stadium kunnen herkennen. Alles begint met taal. Wanneer grote groepen worden gestigmatiseerd, uitgesloten en getackeld in de maatschappij, dan moeten we dat herkennen en ingrijpen. ‘Kinderen van de Holocaust’ maakt op een serene maar zeer pijnlijke manier duidelijk wat er kan gebeuren wanneer je

dat niet doet. Op den duur geraak je als maatschappij zo verstrengeld in een geweldspiraal, dat alle normen en waarden verdwijnen en zoiets gruwelijk als de Holocaust kan plaatsvinden.”

Veerle Vanden Daelen, algemeen directeur ad interim van Kazerne Dossin:

“De reeks levert een belangrijke en waardevolle bijdrage in de herdenking van de slachtoffers. De verhalen die gebracht worden, raken mensen diep. Dat is wat ook Kazerne Dossin wil doen als museum. Net door verhalen naast wetenschappelijke kennis te leggen, kunnen we mensen aanzetten tot reflectie over de samenleving vandaag. De samenwerking met Canvas was voor Kazerne Dossin erg dankbaar. De uitgebreide interviews en getuigenissen uit de reeks zijn een verrijking voor de archieven en de komende generaties. Bovendien slagen we er hiermee in het museum een stukje tot in elke huiskamer te brengen.”

Christophe Busch, voormalig directeur Kazerne Dossin:

“Collaboratie, Verzet, Holocaust en Kolonisatie. De vier reeksen ‘Kinderen van’ duiken steeds een ongekende diepte in en tonen ons de gelaagde complexiteit van elke episode, elk verhaal en elke mens. Dankzij een doorgedreven research, samenwerking met talloze experts en een schitterend team heeft Canvas niet alleen opnieuw geschiedenis geschreven, maar ook actief bijgedragen aan het beladen maatschappelijke verwerkingsproces. Onze moeilijke omgang met dit recente verleden is er een van zwijgen en elk terugtrekken op zijn eigen gelijk. Zwart tegenover wit. ‘Kinderen van’ toonde de vele tinten grijs, liet geen blinde vlekken of taboes onbesproken en drukte op het erkennen van historische verantwoordelijkheden. De geschiedenis werd nog nooit zo actueel beleefd. Dit zou verplichte leerstof moeten zijn voor elke student of zelfs de Vlaamse canon.’

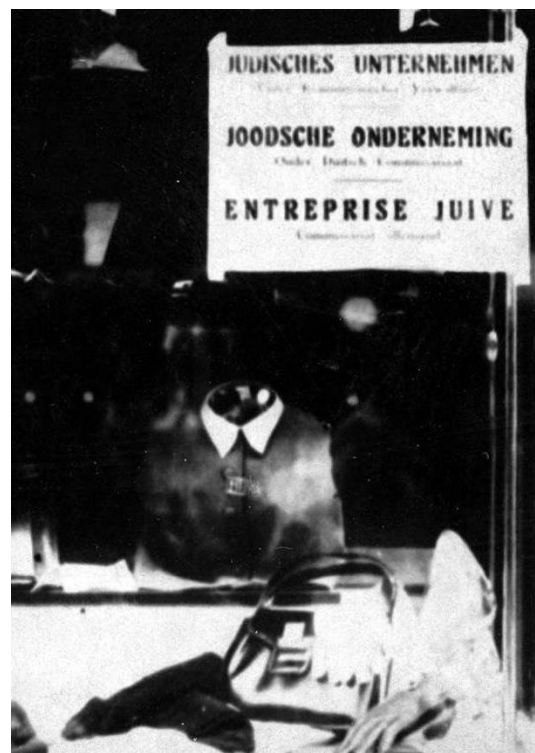
Elke jood is een kind van de Holocaust

Anders dan bij voorgaande reeksen *Kinderen van*, hebben de makers er nu bewust voor gekozen om iets oudere getuigen te interviewen. De gruwel van de Holocaust is zo groot dat het essentieel is te kunnen luisteren naar mensen die het zelf hebben meegemaakt. Nu de laatste kroongetuigen van de Holocaust aan het verdwijnen zijn, heeft Canvas ervoor geopteerd hen voorrang te geven.

Twee van de getuigen hebben zelf als jongvolwassenen de verschrikking van Auschwitz overleefd. Hun verhalen zijn beklijvend en gaan door merg en been. Daarnaast komen er ook een aantal getuigen van de tweede generatie aan bod, mensen die pas na de oorlog zijn geboren, maar de pijn van het verlies overgeërfd kregen van hun ouders. De oudste getuige is vandaag 102, de jongste is 61. Ze zijn allemaal kinderen van de Holocaust.

© Cegesoma

© Cegesoma

In de reeks komen twaalf Joodse getuigen aan het woord. De twaalf vormen geen homogene groep, ze variëren in leeftijd, staan anders in het leven en heb een elk een eigen parcours gereden. Maar wat ze allen gemeen hebben, is het gewicht van het oorlogsverleden dat op hun schouders rust. Allemaal hebben ze in de loop van hun leven de Holocaust een plaats moeten geven. Sommigen zijn zelf vervolgd en gearresteerd tijdens de Tweede Wereldoorlog, anderen waren kind en zijn moeten onderduiken. Nog anderen zijn pas na de oorlog geboren, maar groeiden op met de zware erfenis ervan. Bijna allemaal hebben ze directe familieleden verloren in de Holocaust, of Shoah, zoals sommigen onder hen prefereren.

De oudste getuige was al zestien jaar toen Hitler in Duitsland aan de macht kwam. Ze zag hoe het antisemitisme van Nazi-Duitsland een weg zocht naar de rest van Europa en hoe de Joodse bevolking stapje per stapje meer werd uitgesloten van het dagelijkse leven. Toen de oorlog in België uitbrak, was ze al 23. Net als zij vertellen ook de andere getuigen hoe de Joodse bevolking stelselmatig in de val werd gelokt, tot er niet meer te ontkomen viel aan de Duitse vervolgingsmachine. Wie het gevaar tijdig zag aankomen en er de financiële middelen voor had, kon vluchten, maar voor de meeste mensen was dat niet mogelijk. De getuigen vertellen over de discussies aan tafel: vluchten of niet? Onderduiken of niet? Ons kind onderbrengen bij wildvreemden, zonder dat we weten hoe het wordt behandeld. Of toch maar liever niet? Het doet de kijker nadenken over wat hij in een gelijkaardige situatie zou doen. Het zijn hartverscheurende dilemma's, die tot reflectie dwingen.

Joodse vluchtelingen © Getty Images

Joodse vluchtelingen © Getty Images

Sommige getuigen en verschillende van hun familieleden maakten de razzia's in 1942 mee. Ze vertellen hoe er 's nachts op de deur werd gebonkt, hoe Duitsers en Vlamingen binnenvielen, hoe zichzelf of familieleden net wel of net niet werden opgepakt en afgevoerd naar de Dossinkazerne. Daar, in de wachtkamer van de dood, werd alles klaargemaakt voor deportatie naar Auschwitz-Birkenau. Wie geluk had, werd geselecteerd om als slaaf in dienst van grote Duitse bedrijven te werken. Wie ziek was of te oud, ging onmiddellijk naar de gaskamer.

Opgepakte Joden in Kazerne Dossin © Kazerne Dossin

Auschwitz © USHMM

75 jaar na datum blijven deze verhalen aan de ribben kleven. Het zijn die verhalen waarvan iedereen overtuigd is dat ze nooit mogen worden vergeten.

Maar ook de kinderen van de slachtoffers krijgen een forum in de reeks. De tweede generatie, die het leed van hun ouders altijd heeft gevoeld, maar er slechts zelden over heeft kunnen praten. Ze groeiden op met het gemis van familieleden en het voelbare trauma van hun ouders, maar kregen zelf nooit de kans om het volledig te verwerken. In veel gezinnen verkoos men de stilte boven de

waarheid, die vaak té pijnlijk was om onder woorden te brengen. Deze tweede generatie is eveneens slachtoffer van de Holocaust, ook al zijn deze mensen vaak pas na de Tweede Wereldoorlog geboren.

De verschrikking van de Jodenvervolging is zo allesomvattend dat het een intergenerationeel trauma heeft veroorzaakt binnen de Joodse gemeenschap, een trauma dat nog decennia zal nodig hebben om te helen. De verhalen van de tweede-generatieslachtoffers zijn zelden of nooit verteld en daarom vaak ontluisterend. Heel hun leven voelden ze de onmogelijkheid om vragen te stellen, en nu de ouders zijn overleden, kerft de pijn van de onwetendheid diepe groeven in hun ziel.

De Holocaust ligt 75 jaar achter ons, maar hij is nog lang niet verdwenen. Deze verhalen maken dat op een pijnlijke, maar ook op een zeer eerlijke en openhartige manier duidelijk.

Historisch perspectief met actuele relevantie

Antisemitisme gaat duizenden jaren terug in de tijd. Het is altijd aanwezig geweest doorheen de Joodse geschiedenis. Joden zijn verbannen en vervolgens uitgesloten, vervolgd, vermoord. Nooit echter werd dat diepgewortelde antisemitisme zo veruitwendigd als tijdens de Tweede Wereldoorlog in nazi-Duitsland. De nazi's koppelden een op ras gebaseerd mensbeeld aan het antisemitisme en bestempelden de Joden als *untersmenschen* die uit de gemeenschap moesten worden verwijderd om de samenleving 'gezond' te houden. Het gevolg van dat ver doorgedreven sociaal darwinisme was een industriële moordmachine die zes miljoen Joden het leven heeft gekost. Ook in België was de vervolgingspolitiek nietsontziend. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werden vanuit de Mechelse Dossinkazerne bijna 26.000 Joden, Roma en Sinti gedeporteerd, voornamelijk naar Auschwitz-Birkenau. Slechts 5% van hen zou de oorlog overleven. Dat zijn onthutsende cijfers, die ook driekwart eeuw later tot nadenken stemmen. Hoe kon een maatschappij zo ver afglijden?

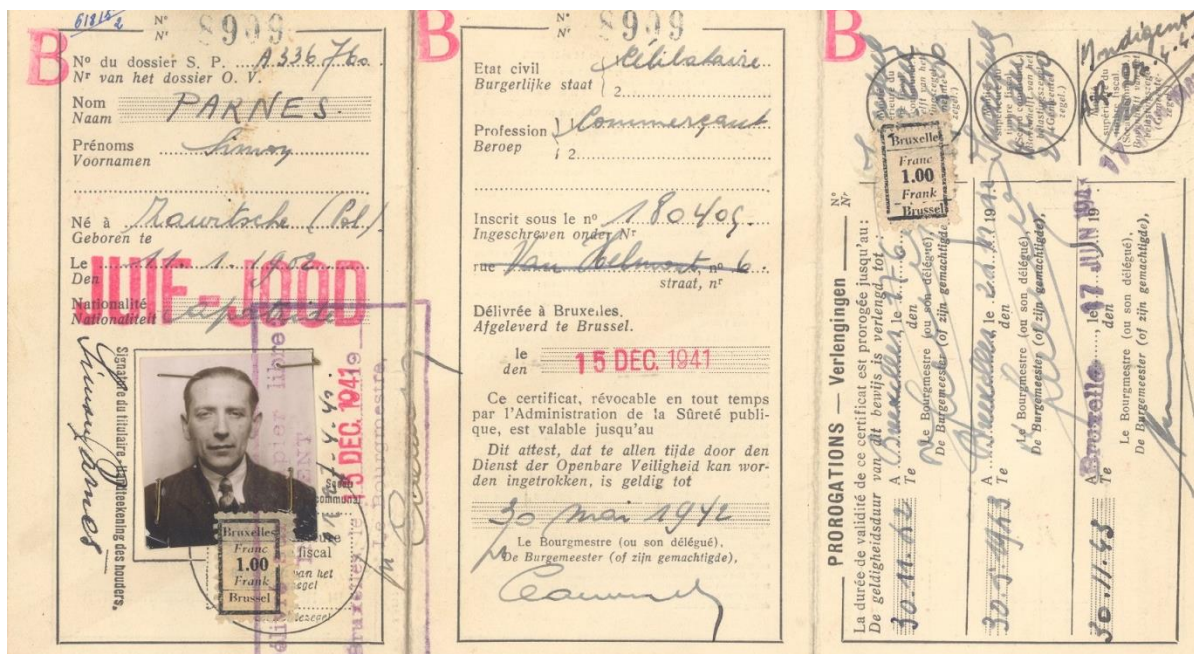
Museum & Memoriaal Kazerne Dossin © Kazerne Dossin

Vandaag ligt de raciale vervolgingspolitiek van nazi-Duitsland meer dan 75 jaar achter ons. Er zijn musea, herdenkingen en monumenten die ons dagelijks herinneren aan het geleden leed. Toch is het onontbeerlijk dat we het verhaal van de Holocaust of de Shoah blijven vertellen aan volgende generaties. We bevinden ons op een scharniermoment in de herinnering aan de Tweede Wereldoorlog. Vandaag hebben we de kans om de allerlaatste overlevenden nog uit eerste hand te horen vertellen over de gruwel die ze hebben moeten meemaken tijdens de jaren van bezetting en vervolging in de jaren veertig. Vandaar ook de bewuste keuze van de makers om voor iets oudere getuigen te kiezen.

Een chronologische vertelling

De reeks is chronologisch opgebouwd. Ze begint in de jaren twintig van de vorige eeuw, toen een grote groep van vooral Poolse Joden naar België migreerde. De haven van Antwerpen speelde daar een belangrijke rol in. In de jaren dertig voelden deze nieuwe Belgen het gevaar vanuit het Oosten. Iedereen volgde op de voet wat er in Duitsland gebeurde en wanneer de Tweede Wereldoorlog uitbrak, werden ze zelf slachtoffer van de raciale vervolgingspolitiek van de nazi's. Die was nooit zo duidelijk voelbaar als tijdens de gewelddadige zomer van 1942, toen de Duitsers verschillende razzia's hielden om zoveel mogelijk Joden op te pakken om ze naar de uitroeiingscentra in het Oosten te sturen.

Joods paspoort © Kazerne Dossin

Wie niet werd opgepakt of het gevaar tijdig zag aankomen, probeerde te vluchten of onder te duiken. Het jaren in stilte leven, de angst van elke dag om gearresteerd te kunnen worden, het onthecht worden van de eigen familie: het zijn wonden die ook driekwart eeuw later hun sporen nog na laten. De derde aflevering draait volledig rond Auschwitz, de sinistere exponent van de nazivernietigingsmachine.

Kinderen van de Holocaust gaat op zoek naar de impact van de Jodenvervolging op het leven van wie het heeft meegemaakt en hun nakomelingen. Vanaf de vierde aflevering wordt de naoorlogse periode belicht. Hoe is de Joodse gemeenschap rechtgekrabbeld na de oorlog? Hoe gingen de mensen om met het verlies? Wat waren de strohalmen waaraan ze zich konden vastklampen. Maar ook: welke trauma's zijn blijvend en worden doorgegeven op volgende generaties en hoe voelen de mensen die de oorlog nog zelf hebben meegemaakt het dreigend antisemitisme van vandaag aan? De reeks schenkt ook aandacht aan Israël, de Joodse staat die kort na de Tweede Wereldoorlog werd gesticht. Hoe verhouden onze getuigen zich tot Israël en hoe belangrijk is Israël voor iemand die tijdens de Tweede Wereldoorlog geen veilige plek had waar hij/zij naartoe kon vluchten?

Expertenaflevering

De reeks telt zes afleveringen met getuigen. Nadien volgt er nog een aflevering waarin academici duiden hoe een maatschappij als de Duitse is kunnen afglijden tot het niveau waarop de Holocaust mogelijk werd. In deze *Daders van de Holocaust* gaan de experts ook dieper in op de Belgische verantwoordelijkheid in de Holocaust en wijzen ze op de dynamieken van groepsgeweld, waarvoor we vandaag alert moeten blijven. (meer info op p. 15)

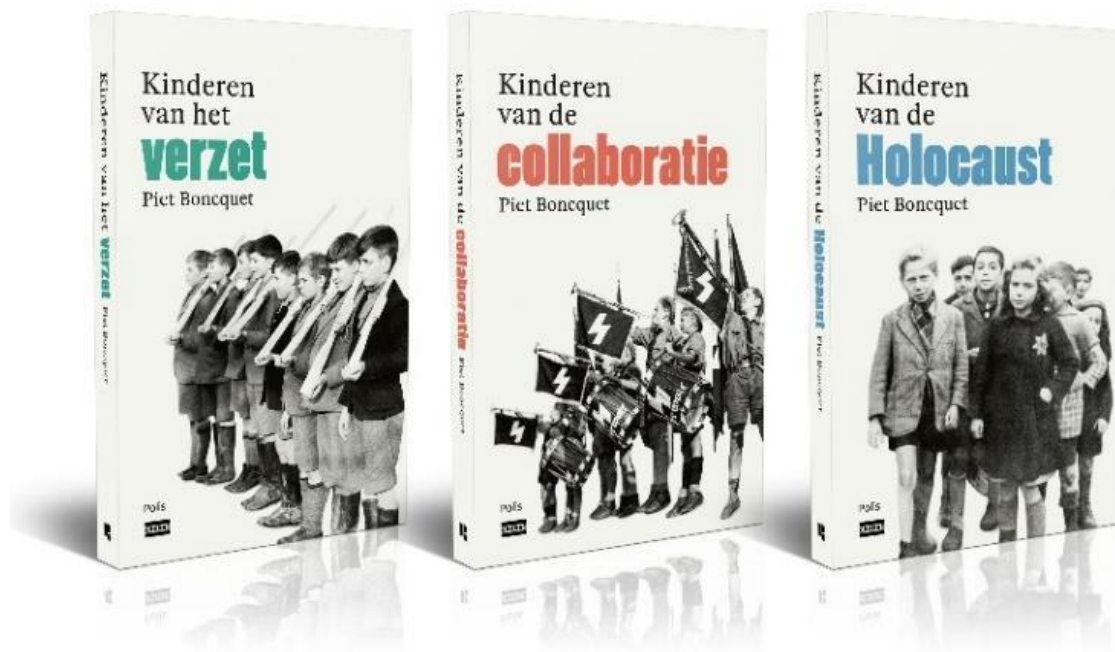
Alles op canvas.be, muziek op Spotify en een derde boek

Vanaf de avond van de eerste uitzending (28 april) zal de hele reeks, inclusief de expertenaflevering, integraal beschikbaar zijn via canvas.be. Ook alle voorgaande *Kinderen van*-reeksen (*Kinderen van de collaboratie*, *Kinderen van het verzet* en *Kinderen van de kolonie*) zullen opnieuw (gratis) beschikbaar worden gesteld.

Net als bij vorige reeksen werd de muziek voor *Kinderen van de Holocaust* gecomponeerd door Johan Hoogewijs. Naar aanleiding van deze nieuwe reeks wordt op 28 april ook alle muziek van de voorbije *Kinderen van*-reeksen gereleased op Spotify. Wie zoekt op *Kinderen van*, vindt meteen de originele soundtrack per televisiereeks. De score is gezien het onderwerp en de bewust gekozen sobere aanpak van de regisseurs, subtiel maar gelaagd met onderhuidse spanning en ingehouden eerlijke emoties. Piano en strijkers zijn de hoofdspelers hierin.

Johan Hoogewijs hoeft al lang geen introductie meer. Hij componeerde, naast talrijke speelfilms in binnen-en buitenland, tal van VRT-fictiereeksen zoals *Langs de kade*, *Heterdaad* en *Witse* en ook heel wat Canvas-documentaires. Vele gekende programmames uit het verleden en jingles voor radio en tv zijn van zijn hand.

Naast het digitale aanbod, verschijnt er ook een boek met de getuigenissen uit de reeks bij Uitgeverij Polis. Meer info hierover vindt u verder in de persmap (p. 20)

Kinderen van de collaboratie is een productie van Canvas.

Aflevering 1: In de bek van de wolf

Dinsdag 28 april

Aanval tegen de synagoge van Antwerpen in april 1941 © Kazerne Dossin

In de jaren die volgden op de Eerste Wereldoorlog kiezen veel Joden uit Oost-Europa ervoor om te migreren. De meesten willen de plas oversteken naar Amerika, maar velen blijven uiteindelijk plakken in West-Europa. Antwerpen is met zijn wereldhaven een aantrekkingspool. Het Joodse leven ontwikkelt zich in België. In de jaren dertig kijken ze met angst naar wat er in Duitsland aan de hand is.

Velen hebben familie in Polen en maken zich grote zorgen wanneer Duitsland het land in september 1939 bezet. Het wordt pas echt dramatisch wanneer het Duitse leger ook West-Europa veroverd en België bezet. De eerste maanden van de oorlog lijkt er nog weinig aan de hand, maar dan volgen de anti-Joodse maatregelen elkaar snel op. De getuigen vertellen over hoe zij en hun familie dit hebben beleefd en welke afwegingen ze voortdurend moesten maken. Vluchten of thuisblijven? Wat met de familie? Bevelen van de overheid volgen, of juist negeren?

Het net sluit zich langzaam rond de Joodse bevolking. De gemeenschap geraakt helemaal geïsoleerd en heeft geen enkele kans om te ontsnappen aan de Duitse vervolgingsmachine. Wanneer de bezetter in de zomer van 1942 begint met het massaal arresteren van Joden, is het voor velen al te laat. Op drie maanden tijd worden bijna 16.000 Joden uit België opgepakt en gedeporteerd. Alle getuigen uit de reeks hebben toen dierbaren verloren...

Met getuigenissen van **Norbert Vos, Eva Fastag, David Wagman, Shaul Harel, Paul Sobol, Anna Erlich Liebermann, Michel Kichka, Betsy Sobol, Malka Koretzki en Regina Sluszny.**

Anna Erlich Liebermann

David Wagman

Eva Fastag

Aflevering 2: Geluk aan een zijden draad

Dinsdag 5 mei

Kazerne Dossin met wagon van Jodentransport © Kazerne Dossin

Zomer 1942. Duitsers en Belgische collaborateurs voeren grootschalige razzia's uit in Antwerpen. Doel is om zoveel mogelijk Joden op te pakken en naar Auschwitz-Birkenau te deporteren. Wie pech heeft en wordt opgepakt, belandt in Kazerne Dossin, de Mechelse wachtkamer van de dood. Elke keer er ongeveer duizend Joden in Dossin zijn verzameld, vertrekt er een trein naar het Oosten. De leefomstandigheden in het verzamelkamp zijn abominabel, de herinneringen van zij die er zelf hebben gezeten vlijmscherp. Wie Dossin vanbinnen heeft gezien, vergeet het nooit.

Veel Joden wachten niet tot de Duitsers voor hun deur staan, en beslissen om onder te duiken. Voor hen volgt een jarenlange zwerftocht langs verschillende onderduikadressen. Ze leven voortdurend in angst om ontdekt of verklikt te worden. Ouders worden van hun kinderen gescheiden, zonder dat ze weten waar hun kroost naartoe wordt gebracht. Ook driekwart eeuw later zorgt dat nog voor pijnlijke littekens op hun ziel.

Sommige kinderen belanden in een weeshuis, sommigen bij een katholiek gezin, anderen in een klooster. De meesten veranderen ook geregeld van onderduikadres. Maar het leven als ondergedoken kind zorgt ook voor een zekere verrijking. Sommige Joodse kinderen werden zo goed opgevangen door hun pleeggezin, dat ze deel van de familie waren. Die banden worden door velen tot op de dag van vandaag aangehaald...

Eens gesetteld, slagen vele ondergedoken Joden er in een nieuwe omgeving en met een valse identiteit in om uit het vizier van de Duitsers te blijven. Maar het gevaar loert altijd om de hoek, tot op de laatste dag van de oorlog...

Met getuigenissen van **Eva Fastag, Norbert Vos, David Teszler, Shaul Harel, Anna Erlich Liebermann, David Wagman, Malka Koretzki, Regina Sluszny, Paul Sobol** en **Betsy Sobol**.

David Teszler

Norbert Vos

Regina Sluszny

Aflevering 3: Auschwitz

Dinsdag 12 mei

Auschwitz © USHMM

Vanuit de Mechelse Dossinkazerne zijn bijna 26.000 Joden, Roma en Sinti uit België en Noord-Frankrijk naar Auschwitz-Birkenau gedeporteerd. Amper 5% van hen zal de oorlog overleven. Dat zijn gruwelijke cijfers. De overlevingskans in Auschwitz was bijzonder klein. Onmiddellijk na aankomst volgde er een eerste selectie: wie te oud, te jong of te zwak was, werd onmiddellijk naar de gaskamer gestuurd. Wie kon werken, werd in de slavenarbeid gedwongen. Zo lang iemand gezond en productief bleef, had hij een kans om te overleven. Maar gezond blijven in Auschwitz, was haast onmogelijk.

Betsy en Paul Sobol zijn twee van de laatste nog levende Belgische Auschwitz-overlevenden. Zij vertellen haarscherp hoe ze 's nachts toekwamen in het kamp en gescheiden werden van hun familie. Hoe ze konden overleven in de hel van het Oosten en hoe ze nu terugblikken op die vreselijke ervaringen.

Ook andere getuigen vertellen in deze aflevering de aangrijpende verhalen van hun familieleden. Velen van hen overleefden de deportatie naar Auschwitz niet. Van hen rest er enkel het pijnlijke weten dat ze er zijn overleden. De nabestaanden hebben geen graf, geen datum van overlijden. Hoeveel er ook al over Auschwitz is geweten en geschreven, de verhalen grijpen 75 jaar later nog altijd naar de keel en doen ons nadenken over de onpeilbare gruwel van de nazi-vernietigingsmachine.

Met getuigenissen van **Paul Sobol, Betsy Sobol, Norbert Vos, Patricia Ramet, Michel Kichka, Anna Erlich Liebermann** en **Eva Fastag**.

Betsy Sobol

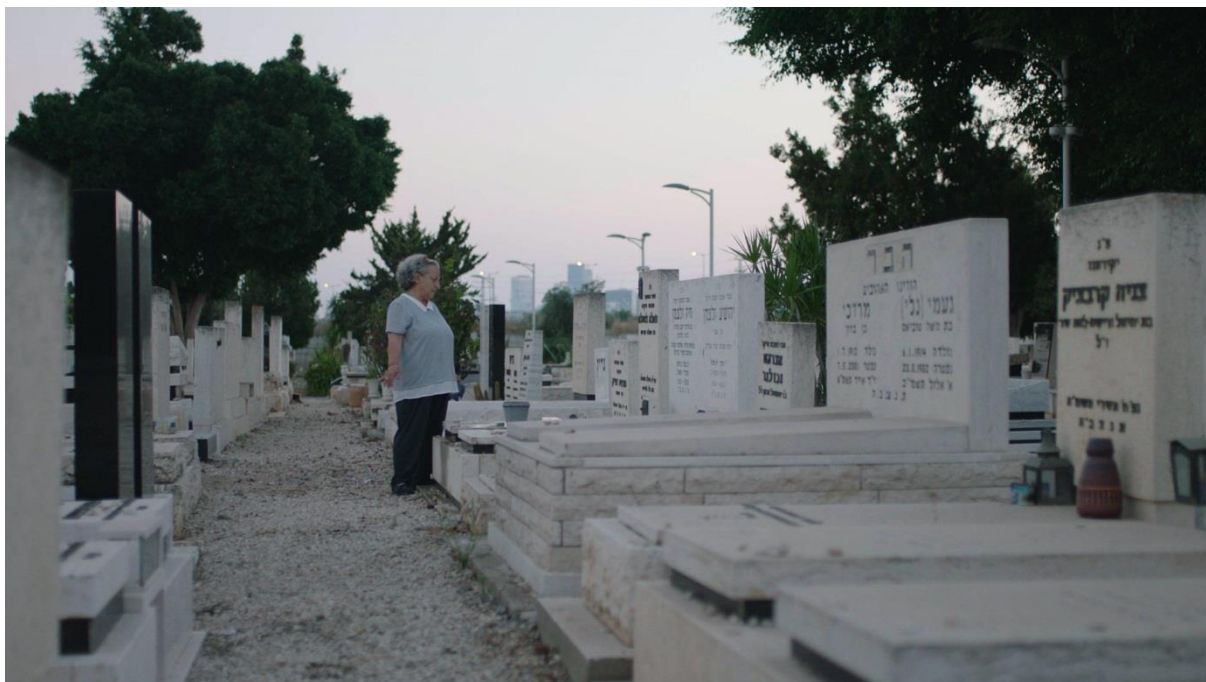
Paul Sobol

Patricia Ramet

Aflevering 4: Kinderen zonder schaduw

Dinsdag 19 mei

Amper 5% van de uit België gedeporteerde Joden heeft de oorlog overleefd. Haast elke Europese Jood heeft familieleden verloren in de Holocaust. De overlevenden moeten na de oorlog hun leven weer op de rails zien te krijgen. Kinderen zijn vaak wees, jonggehuwden plots weduwe of weduwnaar. Bijna iedereen heeft één of twee ouders verloren. Het verlies van de familie is zo groot dat het wordt weggeduwd. De maatschappij heeft geen oog voor het leed van de Joden en zichzelf praten er liever niet over. Ieder heeft zijn rugzak te dragen, men wist het van mekaar.

De overlevende Joden vestigen hun aandacht op de primaire behoeften. Tachtig procent heeft geen kledij en slaappleaats na de oorlog. Ze moeten een woonst vinden, een job, en proberen weer een netwerk uit te bouwen. Maar de overheid zit niet op hen te wachten. De meeste uit België gedeporteerde Joden bezaten niet de Belgische, maar wel de Poolse nationaliteit, en met de snel escalerende Koude Oorlog behoren zij plots tot het vijandige kamp...

Met getuigenissen van **Anna Erlich Liebermann, Eva Fasta, Shaul Harel, Michel Kichka, Malka Koretzki, Patricia Ramet, Regina Slusznny, Betsy Sobol, Paul Sobol, David Teszler, Norbert Vos** en **David Wagman**.

Regina Slusznny

Shaul Harel

Michel Kichka

Aflevering 5: Het beloofde land

Dinsdag 26 mei

Overlevers uit Buchenwald op weg naar Palestina © Getty Images

De naweeën van de Holocaust golven door de wereldpolitiek. In 1948 roept David Ben Goerion de staat Israël uit. Voor veel Joden voelt dit als een godsgeschenk. Eindelijk heeft het Joodse volk een eigen staat, een land waar zij in de meerderheid zijn. Met de Holocaust in het achterhoofd bouwen ze het land uit waar zij zich veilig voelen, maar die uitbouw gaat ten koste van de oorspronkelijke bewoners, de Palestijnen. Dat conflict duurt voort tot op vandaag. Erg genuanceerd kijken de getuigen naar de ontstaansgeschiedenis van Israël en de lange reeks conflicten die er de afgelopen zeventig jaar hebben gewoed en nog steeds woeden.

De jonge staat Israël toonde zich groot aan de wereld toen hij erin slaagde om nazi-kopstuk Adolf Eichmann in Argentinië te ontvoeren en in Jeruzalem te berechten. Hij werd door een Israëliisch tribunaal ter dood veroordeeld en nadat hij was opgehangen, verbrand en in zee gegooid. Het proces Eichmann was van cruciaal belang voor een erkenning van het slachtofferschap van de Joodse gemeenschap in Israël, en bij uitbreiding in de wereld.

Verschillende Joodse stemmen bieden in deze aflevering heel gevarieerde inzichten en tonen de kijker hoe de Holocaust altijd latent aanwezig is geweest in het beloofde land.

Met getuigenissen van **Eva Fastag, Shaul Harel, Malka Koretzki, Regina Sluszny, Anna Erlich Liebermann, Norbert Vos, David Wagman, Michel Kichka, David Teszler, Betsy Sobol** en **Patricia Ramet**.

Malka Koretzki

Shaul Harel

Regina Sluszny

Aflevering 6: Voorbij de stilte

Dinsdag 2 juni

Na de Tweede Wereldoorlog had iedereen zijn eigen oorlogsverhaal te verwerken. Weinigen toonden interesse in het verhaal van de Joden. Maar ook binnen de Joodse gemeenschap werd er weinig over de Holocaust gesproken. De trauma's waren zo groot en iedereen had zijn eigen leed te verwerken. Overlevenden wilden hun eigen verdriet niet projecteren op hun kinderen, en dus werd erover gezwegen. Maar dat zwijgen weegt op een volgende generatie, die voelt dat er zaken zijn waar niet over kan worden gepraat. Het trauma van de tweede generatie is daarom niet minder zwaar om dragen. Ze groeien op in een gezin waar een onverwerkt verleden altijd aanwezig is, maar kunnen het niet onder woorden brengen.

Pas met de toenemende interesse voor de Holocaust vanaf de jaren tachtig, beginnen verschillende overlevenden hun verhaal te doen. Eindelijk wordt de stilte verbroken. Zeker rond de vijftigste verjaardag van het einde van de Tweede Wereldoorlog, halverwege de jaren negentig, worden er massaal getuigenissen opgenomen. Plots komen veel kampoverlevenden met hun verhaal. Ook voor de eigen familie is dat vaak een enorme schok...

De Holocaust is ondertussen een van de best bestudeerde historische gebeurtenissen, maar toch lijkt de maatschappij er niet uit te leren. Ondanks de grote kennis over de Jodenvervolgung en de antisemitische propaganda die er aan de basis van lag, voelen onze getuigen het antisemitisme de laatste tijd weer sterk toenemen. Velen zijn bezorgd over hun toekomst, en die van hun kinderen.

Met getuigenissen van **Anna Erlich Liebermann, Eva Fasta, Shaul Harel, Michel Kichka, Malka Koretzki, Patricia Ramet, Regina Sluszny, Betsy Sobol, Paul Sobol, David Teszler, Norbert Vos** en **David Wagman**.

Betsy Sobol

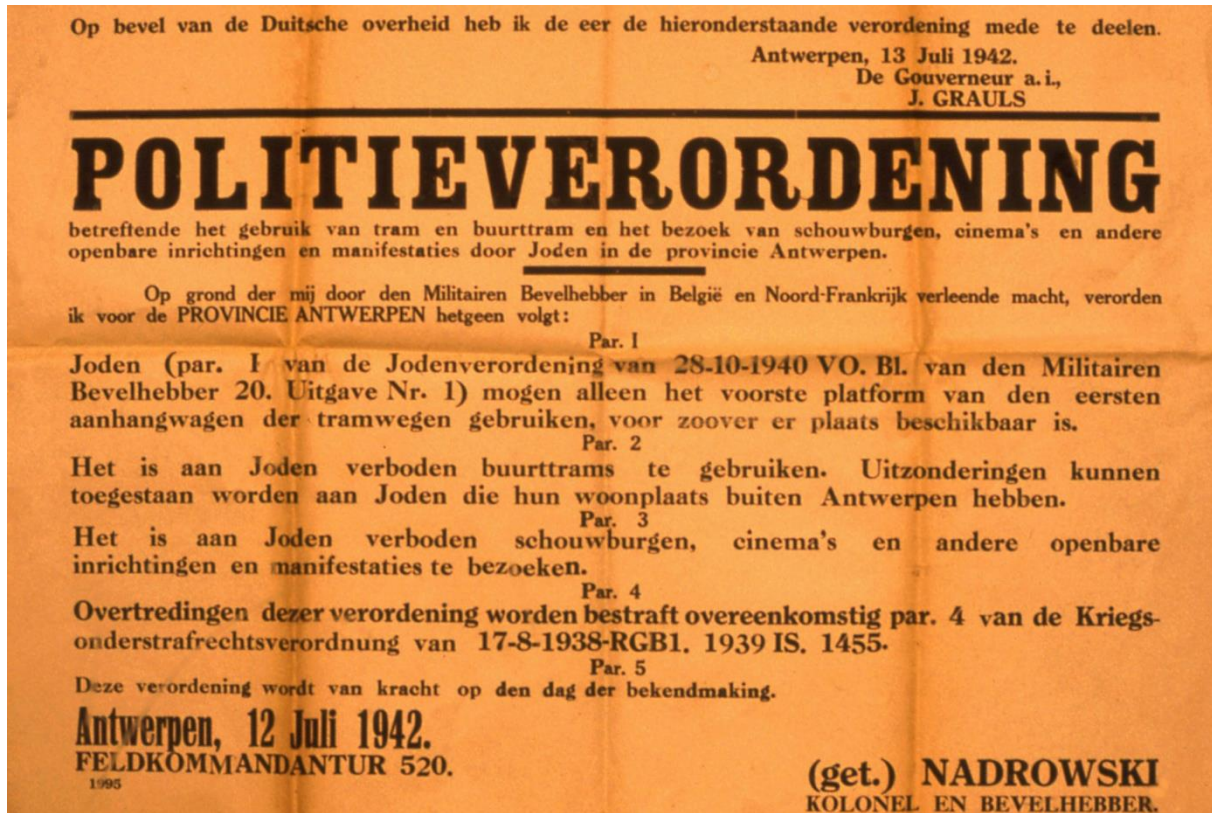
Michel Kichka en zijn vader Henri

Patricia Ramet

Aflevering 7: Daders van de Holocaust

Dinsdag 9 juni

In de laatste aflevering van *Kinderen van de Holocaust* krijgen de experts het woord. Zij buigen zich over de centrale vraag hoe een maatschappij zo ver is kunnen afglijden in een spiraal van massageweld dat de Holocaust heeft kunnen plaatsvinden. Zeven topexperts uit verschillende disciplines richten hun blik op het nazi-Duitsland van de jaren dertig en geven de kijker inzicht in de manier waarop een hele bevolking stelselmatig wordt meegetrokken in het bad van collectief geweld, door zeer gerichte propagandavoering.

Daarnaast gaan ze ook in op de Belgische situatie. Aan de Holocaust hebben miljoenen mensen meegewerkt en die massale aanhouding, deportatie en vernietiging van zoveel Europese Joden was onmogelijk geweest zonder de verregaande medewerking van collaborateurs, burgers, agenten en magistraten in de bezette gebieden. Dus ook in België. Welke verantwoordelijkheid draagt België, en de Belgen?

En hoe kijken we vandaag naar die schuld en betrokkenheid? Wat waren de marges, welke keuzes waren er? Hoe zit het met groepsdruk en individuele verantwoordelijkheden? De experts bieden inzicht en doen de kijker nadenken over zijn eigen positie. Hoe zouden wij hebben gereageerd als we ons in een gelijkaardige situatie bevonden? En meer nog: wat doen we vandaag om onrecht en uitsluiting aan te kaarten of tegen te gaan?

In deze aflevering grijpen de makers ook terug naar het rijke archief van Maurice De Wilde, die in de jaren tachtig tientallen interviews afnam van oud-collaborateurs. Hun woorden krijgen een andere betekenis in combinatie met de wetenschappelijke inzichten van vandaag, als het gaat over ouderschap, collectief geweld en de marge om neen te zeggen.

De experts die aan het woord komen zijn **Laurence Schram** (historica, Kazerne Dossin), **Mary Fulbrook** (historica, University College Londen), **Ine Van linthout** (professor taalkunde VUB), **Christophe Busch** (criminoloog, voormalig directeur Kazerne Dossin), **Herman Van Goethem** (jurist/historicus, Universiteit Antwerpen), **Ugur Üngör** (socioloog/historicus, NIOD) en **Frank Seberechts** (historicus).

De getuigen

In *Kinderen van de Holocaust* komen twaalf getuigen aan bod. **Anna Erlich Liebermann** (1928), **Eva Fastag** (1917), **Shaul Harel** (1937), **Michel Kichka** (1954), **Malka Koretzki** (1952), **Patricia Ramet** (1959), **Regina Sluszny** (1939), **Betsy Sobol** (1928), **Paul Sobol** (1926), **David Teszler** (1938), **Norbert Vos** (1941) en **David Wagman** (1931).

Anna Erlich Liebermann

“Een ketting met een davidster durf ik niet aan te doen als ik alleen op straat ga. Ik voel het antisemitisme opnieuw opflakkeren. De wereld heeft niet geleerd van de Holocaust.”

De jonge Anna Erlich Liebermann (1928) groeide op in een Joods-orthodox gezin in Antwerpen waar haar moeder een winkel uitbaatte. Tijdens de oorlog werden haar ouders en haar zus gedeporteerd naar Auschwitz, zijzelf kon ontkomen en bracht de oorlog door in het weeshuis van Lasne. Dat ze haar zus niet heeft kunnen redden van deportatie, en dus van een gruwelijke dood in Auschwitz, zindert nog steeds na.

Eva Fastag

“Ik werd door de SS verplicht te werken in Dossin en ik heb mijn ouders en broers mee op de trein gezet voor de deportatie. We dachten in het minst niet dat ze niet zouden terugkomen. Hoe kan een weldenkend mens zich nu inbeelden dat ze zouden worden vermoord? Ik denk er vaak aan... zes miljoen!”

Eva Fastag (1917) is de nestor van de groep. Ze was al een volwassen vrouw van 23 toen de oorlog uitbrak. Ze werd als een van de eersten opgepakt in Antwerpen, bij een actie in het centraal station. Omdat ze Duits sprak en dactylo kende, werd ze door de Duitsers als secretaresse ingezet in het pas opgerichte verzamelkamp voor Joden in de Mechelse Dossinkazerne. Daar ziet ze op een dag haar hele familie binnenkomen...

Shaul Harel

“Wij zijn kinderen zonder schaduw. We hebben iedereen verloren in de Shoah, en een leven moeten opbouwen zonder familie, zonder bagage, zonder netwerk. Maar ik klaag niet, mijn ziekte heet positivisme. Je moet altijd licht zien aan het einde van de tunnel.”

Shaul Harel (1937) ontsnapte tijdens de razzia's miraculeus aan deportatie en werd even later ondergebracht bij vreemden. Hij leefde de hele oorlog ondergedoken, verhuisde van onderduikadres naar onderduikadres. Shaul geraakte helemaal onthecht. Toen de oorlog voorbij was, werd duidelijk dat bijna zijn hele familie was omgekomen in de Holocaust. Hij werd als weeskind naar Israël gevoerd. Daar woont hij vandaag nog steeds met zijn vrouw, hij is er een gevierd neuropediater.

Malka Koretzki

“Hier wonen is een ideaal. Ik geloof dat het land Israël ons is gegeven door god en dat alles door hem is ingegeven. We moeten ons land verdedigen. Israël mag nooit een oorlog verliezen.”

Malka Koretzki (1952) is geboren na de oorlog. Haar moeder overleefde de oorlog maar verloor wel haar eerste man. Malka zelf groeide op in Antwerpen maar verhuisde al heel vroeg naar Israël. Ze vertaalt antisemitische teksten voor de overheid en is overtuigd zionistisch. Ze woont in bezet Palestijns gebied en verdedigt haar overtuiging met passie. Malka vreest net als vele andere Joden een nieuwe Holocaust.

Michel Kichka

“Mijn vader behoorde tot de 5%, de overlevenden. Toen hij terugkwam kreeg hij vijandige blikken van ouders die op hun kinderen wachtten. Het schuldgevoel van de overlevende. Het is een gekend fenomeen onder Holocaust-overlevenden, en het is verschrikkelijk zwaar om dragen.”

De vader van Michel Kichka (1954) is een van de laatste nog levende Belgische Auschwitz-overlevenden. Michel heeft heel zijn jeugd geworsteld met het trauma van zijn vader. De gruwel die zijn vader heeft meegemaakt, was zo immens dat elke tegenslag die Michel ervoer, in het niets verdween. Hij tekende zijn frustratie van zich af in het boek *Deuxième Génération*. Michel Kichka is cartoonist en woont en werkt in Israël.

Patricia Ramet

“Het is belangrijk om namen te noemen. Om die mensen te herinneren. Veel Joodse mensen die stierven in de Holocaust hebben geen graf. Die foto op de muur in Dossin, dat is als een grafsteen”

De vader van Patricia Ramet (1959) lag aan de basis van het Joods Museum voor Deportatie en Verzet in Mechelen. Daar werkte Patricia ook jarenlang. Ze coördineerde het project ‘Geef ze een gezicht’, dat leidde tot de enorme fotomuur in Kazerne Dossin, met portretten van alle weggevoerde Joden, Roma en Sinti uit België.

Regina Sluszny

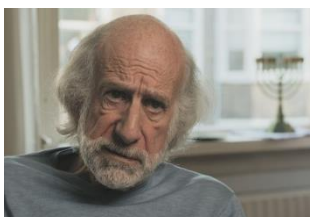
“Anna en Charel, die mij tijdens de oorlog hebben opgevangen, dat is de goedheid in persoon. Die hebben onze hele familie gered. En ik zal er alles aan doen om hen de erkenning te geven die ze verdienen.”

Het engagement van Regina Sluszny (1939) reikt heel ver. Ze spreekt meerdere keren per week in scholen over haar ervaringen als Holocaust-overlevende, heeft jaren geijverd voor de erkenning van het slachtofferschap van ondergedoken kinderen en is voorzitter van het Forum, de koepel van Joodse organisaties in België. Ze heeft een enorme bewondering voor de mensen die haar en haar familie tijdens de oorlog op gevaar van eigen leven hebben verborgen en beschouwt hen als een tweede paar ouders.

David Teszler

“Bijna elke dag ga ik even huilen in een hoekje, en dan denk ik aan de oorlog.”

David Teszler (1938) werd als kind opgepakt en belandde in Dossin. Omdat zijn moeder de Britse nationaliteit had, werden zij samen vrijgelaten. Ze beslisten om onder te duiken in hun eigen huis. Bijna twee jaar lang hebben ze daar stil moeten leven, zonder dat iemand van hun aanwezigheid wist. Die traumatische ervaringen hebben een heel leven lang gewogen op David. Vandaag is hij in pensioen en probeert hij de oorlogsherinneringen van zich af te schilderen.

Betsy Sobol

“Ik ben niet optimistisch voor de jeugd. Het ziet er niet goed uit. Het gebeurt opnieuw. Op andere manieren en op andere plaatsen, maar het gebeurt opnieuw.”

Samen met de rest van haar familie werd Betsy Sobol (1928) met het laatste Jodentransport uit België naar Auschwitz-Birkenau gevoerd. Daar aangekomen, werd ze onmiddellijk gescheiden van haar vader en twee broers. Enkel haar oudste broer zou het overleven, haar jongere broer en vader zag ze nooit terug. Verschillende maanden overleefde ze in Birkenau aan de zijde van haar moeder, tot de Duitsers het kamp ontruimden. In het tumult werden ze gescheiden. Haar moeder stierf in Bergen-Belsen, Betsy overleefde het. Maar ook na de oorlog heeft het leven haar niet gespaard...

Paul Sobol

“Ik geloof in de goedheid van de mens. De mens heeft het nodig om goed te zijn.”

Net als zijn zus zat Paul Sobol (1926) op het laatste transport uit België. Hij overleefde door gewiekst overlevingsstrategieën te ontwikkelen in het kamp. Na de oorlog kwam hij terug en trouwde hij met zijn jeugdliefde. Hij bouwde een succesvolle carrière uit en sloot de poort van de gruwel achter zich. Tot hij in de jaren tachtig voor de eerste keer terugkeerde naar Auschwitz. Pas veertig jaar na de oorlog drong daar het besef van wat de nazi's wilden doen tot hem door...

Norbert Vos

“Soms droom ik dat ik de gaskamer sta. Dat ik ben waar mijn vader was op zijn laatste moment. En dan weet ik dat zijn laatste gedachten naar mij gingen.”

Norbert Vos (1941) verloor zijn vader in de Holocaust. Zijn moeder en hij doken onder, Norbert belandde in een warm gezin in Kortrijk. De dochter des huizes, Mona, is tot vandaag zijn beste vriendin. Na de oorlog hertrouwde zijn moeder met Emiel Vos, die zelf zijn vrouw en drie kinderen in Auschwitz had verloren. Norbert en Emiel ontwikkelden een enorm hechte band, en Emiel vertelde hem alles over het kamp, en over de dood van zijn vader...

David Wagman

“Een paar jaar lang heb ik geleefd terwijl er op mij jacht werd gemaakt. Terwijl me voortdurend werd ingeprent dat ik een ‘untermensch’ was. Dat minderwaardigheidscomplex ben ik nooit kwijtgeraakt. Ik heb het mijn hele leven meedragen.”

David Wagman (1931) was al zes toen hij ontdekte dat hij een Jood was, hij wist het niet. Tijdens de oorlog moest hij onderduiken bij een gezin dat hij niet kende. Daar leerde hij Vlaams en integreerde hij zich in het dorpsleven. Hij maakte er al bij al een zorgeloze tijd door, al ontsnapte hij twee keer ternauwernood aan de arrestatie. Zestig jaar lang heeft David niet over de oorlog gesproken, ook niet met zijn kinderen. Hij bouwde een carrière uit, maar het minderwaardigheidscomplex van in zijn jeugd, bleef knagen...

De makers

Regie: Sarah De Bisschop, Aster Van De Vijver en Tom Van Cleynenbreugel

Productie: Ilse Maesen

Redactie en interviews: Isabel Junius, Inge Dumon, Katherine Schmelzer en Sigrid Gevaerts

Beeldredactie: Elke Poppe

Camera: Jan Mestdagh en Kris Van De Voorde

Geluid: Dany Cornelis, Tom Keymeulen

Montage: Bavo Strobbe en Maarten Lenssens (aflevering 7)

Kleurcorrectie: Jan Tratsaert

Sonorisatie: Dries Maes, Christophe Vandepitte, David Baeck

Stem: Annelies Moons

Aanbodverantwoordelijke: Luc Gommers

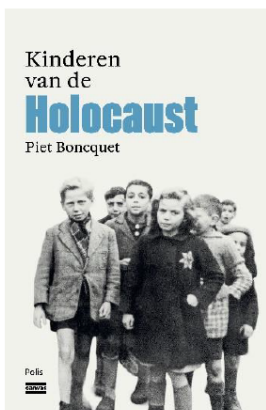
Muziek: Johan Hoogewijs

Animatie: Joost Jansen

Wetenschappelijke begeleiding: Laurence Schram, Dorien Styven, Frank Seberechts en Veerle Vanden Daele van Kazerne Dossin.

Eindredactie: Geert Clerbout

KINDEREN VAN DE HOLOCAUST HET BOEK BIJ DE CANVASREEKS

De Holocaust maakte in België tienduizenden slachtoffers. Voor Joden die de oorlog hadden overleefd, zou de oorlog nooit voorbij zijn. Immens was vaak het verlies dat ze een plaats moesten geven. Hun kinderen kregen een loodzware erfenis te verwerken. Ze moesten ook hun weg zoeken in een samenleving die pas met jaren vertraging de volle waarheid over de oorlog onder ogen wilde zien. Het zijn ervaringen waar ze een leven lang over hebben nagedacht. De getuigenissen uit de spraakmakende Canvasreeks *Kinderen van de Holocaust* zijn nu samengebracht in boekvorm.

Het boek wordt samengesteld door **Piet Boncquet** en verschijnt in samenwerking met **Canvas**. Historicus **Geert Clerbout**, de eindredacteur van de documentairereeks en de auteur van onder meer *Publiek geheim*, schrijft het voorwoord.

Piet Boncquet (1958) is historicus en archeoloog. Hij was jarenlang journalist bij de kranten *Het Nieuwsblad* en *De Tijd*. Sinds 2013 is hij freelance journalist en schreef hij onder meer *Lief en leed. Prostitutie tijdens de Eerste Wereldoorlog* en *Het Laatste Avondmaal naar Leonardo da Vinci. Een wonderlijke geschiedenis*.

Het boek verschijnt op **28 april**, wanneer ook de eerste aflevering van de tv-reeks wordt uitgezonden op Canvas. Eerder verschenen ook ***Kinderen van het verzet*** en ***Kinderen van de collaboratie*** (getuigenissen uit de eerder uitgezonden programma's).

Polis | 28 april 2020 | 978 94 6310 478 4 | 256 blz. | € 20

Verwacht: Kinderen van de migratie

In 2021 op Canvas

Canvas werkt aan een documentaire reeks over de geschiedenis van België als migratieland. *Kinderen van de migratie* wil het verhaal vertellen van de verschillende migratiegolven die ons land na de Tweede Wereldoorlog heeft gekend. De mensen die om economische of politieke redenen in België een nieuwe thuis vonden, bepaalden met die beslissing de toekomst van hun kinderen.

Kinderen van de migratie laat migranten en hun kinderen en kleinkinderen aan het woord, maar ook autochtone Belgen die een rol speelden bij deze migratie aan het woord. Hoe hebben de migranten de beslissing genomen om naar hier te komen? Wat was hun eerste indruk van België? Wanneer wisten ze dat ze Belg wilden worden? Eén ding hebben ze allemaal gemeen: België werd voor hen een nieuw thuisland. Voor sommigen slechts kort, voor velen voor altijd.

Want geen enkel migratieverhaal is hetzelfde. Met persoonlijke getuigenissen en archiefmateriaal wil *Kinderen van de migratie* een beeld schetsen van de Italiaanse instroom in de jaren '50, de arbeidsmigratie uit Marokko en Turkije vanaf de jaren '60, asielmigratie uit oorlogslanden en de recente vluchtelingenstromen.

Met de soortgelijke reeksen "*Kinderen van*" (*de collaboratie, het verzet, de Holocaust en de kolonie*) toonde Canvas hoezeer ons land doorvlochten is van het oorlogs- en koloniale verleden. In *Kinderen van de migratie* vertellen nieuwe en oude Belgen hoe we een migratieland zijn geworden.

Canvas is nog op zoek naar getuigen voor deze reeks: mensen die de voorbije 70 jaar naar België zijn geëmigreerd - of hun kinderen of kleinkinderen – en die graag hun persoonlijk verhaal of dat van hun (groot)ouders vertellen.

Zij kunnen de programmamakers contacteren via kinderenvandemigratie@canvas.be.

De uitzending van *Kinderen van de migratie* is gepland voor 2021.

Contact

MEER INFORMATIE

Anne Stroobants, communicatieverantwoordelijke Canvas
tel. 02 741 51 63 – anne.stroobants@vrt.be

INTERVIEWS

interviews@vrt.be

FOTO'S

Foto's kunnen worden gedownload uit dit bericht en gebruikt met vermelding van © VRT tenzij anders vermeld.

Meer foto's zijn beschikbaar op het [Fotoportaal](https://fotoportaal.vrt.be/) van de VRT: <https://fotoportaal.vrt.be/>

Meer info in de Canvas-pressroom:
<http://communicatie.canvas.be>